

Remissvar på utredningen Legitimation och skärpta behörighetsregler (SOU 2008:52)

Inledning

I direktiven för utredningen Lärarutredningen – om behörighet och auktorisation (U2006:140) anger regeringen tre orsaker till varför frågan om lärares behörighet behöver analyseras. För det första bedöms elevernas måluppfyllelse inte vara tillräckligt hög, för det andra menar man att skollagen är alltför otydlig i sina skrivningar gällande kompetenskrav på lärare och för det tredje lyfter regeringen fram behovet av en utveckling av läraryrket. Utredaren lämnar i sitt betänkande förslag på reformer som syftar till förbättringar på de tre nämnda områdena och som därutöver även bedöms medverka till en höjd yrkesstatus för i första hand lärarkåren.

Sammanfattning

Sveriges Skolledarförbund ställer sig positivt till satsningar på utbildningsområdet, ett område som är av avgörande betydelse för landets utveckling och framtid. Förbundet menar också att många av förslagen i utredningen Legitimation och skärpta behörighetsregler är välgrundade och bör ha förutsättningar att bidra till att läraryrket uppvärderas och uppfattas som attraktivt såväl av de ungdomar som står i begrepp att välja yrkesbana, som av de redan yrkesverksamma lärarna.

Förbundet ser dock problem med ordningsföljden inom det reformarbete som pågår inom utbildningsområdet. Det vore bättre att börja med de grundläggande förutsättningarna, dvs en förändrad och förbättrad lärarutbildning samt en ny skollag som stödjer den mer restriktiva synen på lärares behörighet. Sveriges Skolledarförbund föreslår därför att reformarbetet i första hand inriktas på dessa delar. Andra reformer som sannolikt direkt eller indirekt medverkar till att höja behörighetsnivån är kompetensutvecklingsatsningen Lärarlyftet och den föreslagna nya stramare strukturen på gymnasieskolan. Om behovet kvarstår efter att dessa reformer genomförts är det lämpligt att lyfta frågan om lärarlegitimation på nytt. Eventuellt kan även de sjunkande elevtalen medverka till att brist på behöriga lärare blir mindre vanlig och därmed minskar behovet av att använda lärare utan tillräcklig behörighet framöver.

Om alla förslagen i utredningen genomförs beräknas reformerna kosta drygt 780 miljoner kronor per år inledningsvis vilket får anses vara en mycket hög kostnad. Enligt Sveriges Skolledarförbund är det viktigt att regeringen noga överväger vilka alternativa möjligheter det finns att nå ökad måluppfyllelse och en utveckling av läraryrket så att man satsar resurserna där de gör mest nytta.

Sveriges Skolledarförbund ställer sig bakom huvuddelen av förslagen men anser att regeringen bör avvakta med att införa ett system med lärarlegitimation tills det framgår vilka effekter en ny skollag och en reformerad lärarutbildning ger.

SVERIGES
SKOLLEDARFÖRBUND

Förslaget om provår

Sveriges Skolledarförbund delar uppfattningen att ett provår gör en nyutbildad lärares väg in i yrket lättare. Trots att lärarutbildningen innehåller flera perioder av verksamhetsförlagd utbildning upplevs de nyutexaminerade lärarna många gånger som osäkra i sin yrkesroll. Ett statligt finansierat provår skulle förbättra yrkesintroduktionen och även göra det möjligt för arbetsgivaren att tidigt uppmärksamma lärare som av någon anledning inte är lämpliga för yrket.

Det är viktigt att understryka att det är lärosätenas ansvar att alla de lärarstudenter som examineras håller en tillräckligt hög kvalitet. Förbundet anser att lärosätena idag inte till fullo tar detta ansvar. Lärarstudenter som bedöms vara olämpliga för yrket ska uppmärksammas tidigt, inte efter fyra eller fem års genomförda studier. Införandet av ett provår får inte ses som skäl att släppa igenom studenter med otillräckliga kunskaper med hänvisning till att de kan fylla kunskapsluckorna under provåret. Här ligger ytterligare ett skäl till att lärarutbildningen borde förbättras innan en legitimation införs.

Utredaren förslår att ansvaret för att bedöma om en provårslärare har klarat kvalitetskraven för legitimation ska ligga hos rektor och mentor. I de allra flesta fall är det säkert oproblematiskt men i de, förhoppningsvis sällsynta, fall då en lärare inte bedöms som lämplig blir rektor sannolikt ytterst ansvarig för beslutet. Detta ansvar är förbundets rektorer beredda att ta, men kräver samtidigt att det ska erbjudas utbildning och handledning till stöd för beslutsfattandet.

Sveriges Skolledarförbund ser gärna att en provårslärare, i det fall han eller hon inte bedöms klara kvalitetskraven för legitimation, ges en möjlighet att återvända till lärosätet för att fylla de kunskapsluckor som identifierats. På detta sätt blir bedömningen mer utvecklingsinriktad och behöver inte leda till allt för svåra konsekvenser för den enskilde provårsläraren.

Striktare behörighetskrav för fast anställning

Utredaren föreslår att endast legitimerade lärare ska kunna anställas tillsvidare och att det inom anställningens ram endast får ingå undervisning i ämnen och i årskurser/skolformer som läraren är utbildad för.

Ett problem med utredarens förslag är att det bygger på en lärarutbildning med mycket tydligare inriktningar mot ämnen och årskurser än vad som är fallet idag. Extra komplicerat blir detta när det gäller de lärare som idag utbildas för att undervisa i de yngre skolåren, ofta upp till årskurs sex. Dessa har idag inte den breda utbildning som var fallet tidigare. Det framgår inte tydligt i utredarens förslag om dessa lärare ska bli legitimerade för all den undervisning som sker i t.ex. skolår 1-3 eller endast delar av den. På samma sätt bedömer förbundet att vissa av de inriktningar som dagens nyutexaminerade lärare kan ha i sin examen är svåra att placera utifrån en striktare ämnesindelning. Det framgår inte av förslaget om dessa lärare i likhet med idag ska kunna anställas tillsvidare.

Sveriges Skolledarförbunds medlemmar står ofta inför beslut som omfattar avvägningar mellan olika intressen. Lärares behov av tjänster av tillräckligt stor omfattning kan, tillsammans med pedagogiska bedömningar av vissa elevers behov av ett begränsat antal skilda vuxenkontakter, i vissa lägen krocka med alla elevers rättmätiga krav på att få undervisas av behöriga lärare i alla ämnen. Det tolkningsföreträde av

SVERIGES
SKOLLEDARFÖRBUND

behörighetskraven i skollagen som getts till skolhuvudmannen har, i de fall den använts rätt, skapat en ibland nödvändig flexibilitet i systemet. Enligt förbundets tolkning är ett av syftena med förslaget att kraftigt begränsa detta utrymme då utredaren anser att den missbrukats.

Enligt Sveriges Skolledarförbund bör effekterna av ett förslag där en lärare endast får vara tillsvidareanställd för undervisning i de ämnen och skolår som han/hon har utbildning och legitimation för analyseras närmare. Vilka effekter får det t.ex. för små skolor i glesbygden? Vilka anställningsformer får lärare i ämnen med för lite undervisningstid på skolan för att det ska kunna gå att fylla en tjänst? Vem avgör om lärare med icke-traditionella inriktningar på sin lärarexamen får tillsvidareanställas eller ej? Vad händer om en lärare trots allt anställs tillsvidare för undervisning i ämnen/skolår som han/hon inte har legitimation för? Förslagen väcker ett antal frågor som skulle behöva belysas närmare innan ett beslut om lärarlegitimation fattas.

Sveriges Skolledarförbund känner tveksamhet inför ett alltför strikt tillämpande av behörighets- och legitimationskrav som grundar sig på en traditionell ämnesindelning. Det kan verka hämmande på skolans, och kanske framförallt gymnasieskolans möjligheter att utvecklas i takt med sin samtid. Någonstans i utbildningssystemet måste det finnas plats för ett visst mått av spetsutbildningar där lärarna bör kunna hämtas från andra delar av samhället och ha annan kvalificerad bakgrund än lärarutbildningen.

Ytterligare kvalifikationssteg

Förbundet delar uppfattningen att ett yrke måste erbjuda någon form av utveckling eller karriärsteg för att framstå som attraktivt och skapa motivation för yrkesutövarna under ett helt yrkesliv. Utredarens förslag om införande av ett kvalifikationssteg som grundar sig på ett dokumenterat utvecklingsarbete är intressant och värt att diskutera vidare. En reell statushöjning kommer dock inte av sig själv utan förutsätter att det finns tillräckliga belöningsystem som gör yrket lockande. Sveriges Skolledarförbund bedömer att en titel i sig inte är tillräcklig för att förbättra läraryrkets attraktionskraft på de mest begåvade studenterna utan att den måste kombineras med andra motivationsfaktorer, som hög lön och en trivsamt arbetsmiljö, för att få effekt.

Det har länge diskuterats vilken typ av arbetsuppgifter en mer kvalificerad lärare bör ha. Problemet ligger i att de arbetsuppgifter som traditionellt har ansetts ha högre status har tenderat att fjärma lärarna från klassrummen och det direkta mötet med eleverna. Det ligger en paradox i detta men lösningen kan inte heller vara att inte tillåta någon form av yrkesutveckling för en lärare. Enligt Sveriges Skolledarförbund borde det vara såväl möjligt som lämpligt att låta särskilt kvalificerade lärare få arbetsuppgifter av mer utvecklingsinriktad karaktär. Genom att stödja skolledningen i det pedagogiska utvecklingsarbetet kommer en skicklig lärares yrkeskunnande fler lärare till del och gynnar därmed även eleverna. Att inrätta tjänster av utvecklingsledarkaraktär på deltid ute på skolorna istället för på heltid centralt på förvaltningen borde påverka det lokala skoluvecklingsarbetet positivt.

Mot bakgrund av att en särskild kvalificerad lärare delvis kan ha mer övergripande och utvecklingsinriktade arbetsuppgifter kan det finnas anledning att utforma anställningsformerna för sådana tjänster så att arbetstidens förläggning liknar den som skolledare har.

SVERIGES
SKOLLEDARFÖRBUND

Genomförande

Utredaren föreslår att redan examinerade lärare som inte varit yrkesverksamma i tillräcklig omfattning efter den 1 januari 2000 ska genomföra ett provår för att kunna få legitimation. Sveriges Skolledarförbund ställer sig bakom förslaget men kräver att det måste finnas ett undantag för lärare som tagit tjänst som skolledare. En växande andel av skolledartjänsterna är tidsbegränsade förordnanden som bygger på att skolledaren, när förordnandet löper ut, återgår till den ursprungliga lärartjänsten. Att en skolledare med ett sådant förordnande skulle tvingas till att genomgå ett provår för att få behålla sin anställning är orimligt.

De förslagna skärpta behörighetskraven för att få arbeta utan tidsbegränsning i skolan kommer att innebära att såväl lärare som vissa förskollärare som arbetar i skolan idag inte kommer att kunna behålla sin anställning om det inte skaffar sig behörighet. Utredaren föreslår en övergångsperiod på åtta år under vilken dessa grupper ska kunna skaffa sig nödvändig utbildning och där staten går in med finansiering. Sveriges skolledarförbund uppfattar förslaget som konstruktivt men skulle vilja se att de aktuella personerna får möjligheter att validera de kunskaper som de skaffat sig under sitt många gånger långa yrkesliv inom skolan. Utifrån en sådan individuell validering kan studieplaner sedan läggas upp med fokus på komplettering inom de områden där eventuella brister finns.

Ett alternativ som Sveriges Skolledarförbund också kan se som möjligt är att de obehöriga lärare som är tillsvidareanställda idag och som av olika anledningar inte vill eller har möjlighet att genomgå utbildning, får en undantagslösning som innebär att de får behålla sin tillsvidareanställning men inte erhåller legitimation. Det innebär att de inte riskerar att bli av med den anställning som de har men behöver skaffa sig kompletterande kunskaper för att kunna söka sig vidare.

Övrigt

Utredaren föreslår att en särskild nämnd, kallad Lärarnas ansvarsnämnd, inrättas vid Skolverket för att hantera frågor om återkallelser av legitimation. Sveriges Skolledarförbund finner det självklart att en representant för skolledaryrket ingår i en sådan nämnd.

Med vänlig hälsning

Lars Flodin
Förbundsordförande